

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
Трусової Наталі Вікторівни
на дисертаційну роботу Виговської Олени Анатоліївни на тему
«Фінансове забезпечення розвитку підприємств громадського
транспорту на регіональному рівні»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 072 - Фінанси, банківська справа та страхування

1. Ступінь актуальності теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Забезпечення якісними транспортними послугами є важливою передумовою комфортного життя населення та ефективного функціонування регіону. Це обумовлено соціальною значущістю громадського транспорту, наявністю значного числа збиткових транспортних підприємств, недостатнім державним фінансуванням галузі, низьким коефіцієнтом оновлення рухомого складу, великою кількістю пільгових пасажирів, що призводить до зниження якості послуг громадського транспорту. Важливість розвитку суб'єктів громадського транспорту потребує проведення наукових досліджень щодо підвищення їх фінансового забезпечення в умовах обмеженості фінансових ресурсів з метою мобілізації джерел фінансування. Це актуалізує необхідність додаткового вивчення та аналізу питань запровадження альтернативних бюджетному джерел фінансових ресурсів (різноманітних форм державно-приватного партнерства, емісії облігацій місцевої позики на регіональному рівні, залучення міжнародної фінансової допомоги на розвиток транспортної інфраструктури тощо). Залишається низка невирішених проблемних питань щодо розвитку внутрішніх форм фінансування підприємств громадського транспорту, зокрема потреба у формуванні та реалізації ефективної амортизаційної політики, яка враховує вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на підприємства. Важливість та соціальна значущість дослідження, спрямованого на розвиток підприємств громадського транспорту,

складність проблематики їх фінансового забезпечення на регіональному рівні та необхідність формування прикладних розробок в цьому напрямі свідчить про актуальність обраної здобувачкою теми.

Саме тому дисертаційна робота Виговської О.А., що присвячена поглибленню науково-теоретичних засад, розширенню методичного інструментарію та формуванню організаційних положень щодо фінансового забезпечення розвитку підприємств громадського транспорту, є актуальною та значущою.

Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідних робіт факультету бізнесу та сфери обслуговування Державного університету «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України за темою «Комплексне обстеження пасажиропотоків на маршрутах пасажирського транспорту загального користування в місті Житомирі» (номер державної реєстрації: 00118U006160), в межах якої ідентифіковано та досліджено потенційні ризики збиткової діяльності підприємств громадського транспорту, джерелом яких є неефективність фінансового забезпечення, а також розроблено науково-методичний підхід до оцінювання ефективності фінансового забезпечення розвитку підприємств громадського транспорту.

Таким чином, дисертаційна робота О.А. Виговської є завершеним науковим дослідженням, чим визначається її актуальність, наукове та практичне значення.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз дисертаційної роботи О.А. Виговської дозволяє дійти висновку про достатній рівень обґрунтованості і достовірності викладених теоретико-методичних і прикладних результатів.

Достовірність і обґрунтованість представлених у дисертаційній роботі пропозицій ґрунтується на: опрацюванні широкого кола наукових джерел з досліджуваних питань, відповідних нормативно-правових актів, значного масиву статистичних даних та інших інформаційних джерел. Логічна структура дисертаційної роботи, достовірність та обґрунтованість зроблених висновків і рекомендацій також визначається сукупністю викладених наукових результатів.

Теоретичною і методичною основою дисертаційного дослідження є наукові джерела (монографічні праці, наукові статті вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали науково-практичних конференцій); нормативно-правові документи з фінансового забезпечення, державного та місцевого регулювання транспортної сфери; офіційні дані Державної служби статистики України; спеціалізовані фахові інтернет-ресурси; інформація Міністерства інфраструктури України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Державної казначейської служби, матеріали Рахункової Палати, Державної аудиторської служби України, фінансова звітність підприємств громадського транспорту.

Достовірність проведеного дослідження зумовлена використанням загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання: аналізу і синтезу, наукової абстракції та узагальнення, індукції та дедукції – при дослідженні та оцінці наукових підходів до фінансового забезпечення підприємств громадського транспорту, при обґрунтуванні необхідності залучення альтернативних бюджетному фінансуванню джерел залучення коштів для розвитку громадського транспорту регіону, для ідентифікації переваг та недоліків впровадження облігацій місцевої позики на різних рівнях державного та місцевого управління; спостереження, порівняння – при уточненні та поглибленні категоріально-понятійного апарату фінансового забезпечення та структуризації фінансового механізму; групування, статистичного порівняння – при оцінці сучасного стану транспортної галузі України, при аналізі результативності господарської діяльності підприємств громадського транспорту; метод системного аналізу – при формуванні дескриптивної моделі транспортної регіональної системи, при удосконаленні системи фінансового контролю за фінансовим забезпеченням підприємств громадського транспорту на рівні держави, регіону, суб'єкта господарювання; таксонометричного методу – при розробці науково-методичного підходу до оцінювання фінансового забезпечення підприємств громадського транспорту на регіональному рівні з подальшим їх рейтингуванням та кластеризацією; метод структурного моделювання – при розробці фінансового механізму впровадження облігацій місцевої позики та формалізації наявних зв'язків між суб'єктами

запропонованого механізму – емітентом, інвестором, професійними посередниками, а також іншими суб'єктами фондового ринку.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження, наукових положень та рекомендацій дисертанта підтверджено їх апробацією та схваленням на 11 міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях.

Мета дослідження відповідає темі дисертаційної роботи. Зміст та структура роботи повністю узгоджується з її назвою, метою та завданнями досліджень. Наукові положення викладені конкретно, логічно, висновки і рекомендації ґрунтуються на результатах авторських досліджень проблеми.

3. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження

Найбільш суттєві результати, що розкривають особистий внесок дисертантки у розробку досліджуваної проблеми та характеризують наукову новизну, полягають, на наш погляд, у наступному.

Схвальної оцінки заслуговує удосконалення структури дескриптивної моделі транспортної регіональної системи, яка, на відміну від існуючих, представлена суб'єктною складовою (органи місцевої влади, наділені власними та делегованими повноваженнями) та об'єктною складовою (транспортні підприємства, транспортна інфраструктура, види транспортних засобів, диференційованих за способом пересування, рівнем контролю, формою власності, локацією), що дозволило виділити передумови її розвитку (просторова мобільність; інтегрований розвиток міст; належне фінансування галузі; ефективна регіональна політика, позитивна динаміка оновлення транспортних засобів і інфраструктури) та відзначити необхідність підвищення ефективності її фінансового забезпечення (С. 33).

Особливої уваги заслуговують удосконалені наукові підходи до фінансового забезпечення суб'єктів господарювання (методологічний, процесний, ресурсний, формальний), що надало можливість обґрунтувати та ідентифікувати його на основі системного підходу (як системи фінансових відносин між суб'єктами, спрямованої на акумуляцію фінансових ресурсів через структуризацію фінансового механізму на підставі визначених державою моделей регулювання). Це надало можливість виділити ліберальну,

патерналістську та комбіновану моделі фінансового забезпечення розвитку суб'єктів господарювання громадського транспорту, які, на відміну від існуючих моделей, диференційовані за суб'єктом фінансування, механізмами реалізації, методами регулювання, та обґрунтувати необхідність впровадження комбінованої моделі в Україні, що характеризується диверсифікацією джерел фінансування, використанням інструментів ДПП, змішаним контролем з боку державних і приватних інститутів, й сприятиме модернізації регіональної транспортної інфраструктури та підвищенню ефективності діяльності громадського транспорту (С. 53).

Важливим науковим здобутком авторки є розробка науково-методичного підходу до оцінювання фінансового забезпечення підприємств громадського транспорту та їх подальше рейтингування на підставі таксонометричного методу, результатом використання якого є визначення інтегрального показника ефективності та ідентифікація місця кожного підприємства у кінцевому рейтингу. Прикладне застосування запропонованого науково-методичного підходу дозволило провести кластеризацію підприємств громадського транспорту за ознакою достатності фінансового забезпечення, формалізувати проблеми недостатньо ефективного функціонування таких суб'єктів з врахуванням впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на їх фінансове забезпечення у вигляді «дерева проблем» (С. 86).

Слід відзначити запропонований дисертанткою організаційно-фінансовий механізм надання міжнародного фінансування для міського громадського транспорту з боку міжнародних фінансових організацій, що, на відміну від існуючих, відображає фінансові відносини між суб'єктами різних системних рівнів (міжнародних фінансових донорів, позичальників (Міністерство фінансів України, Міністерство інфраструктури України), отримувачів (органи місцевого самоврядування і підприємства громадського транспорту), що реалізуються із залученням посередників (керівного комітету групи управління проектом, групи впровадження проекту). Запропонований механізм дозволив ідентифікувати проблеми неефективності залучення грантових коштів, визначити напрями їх вирішення та запропонувати заходи активізації контрольної діяльності з боку спостерігачів Європейського інвестиційного банку і громадськості (С. 140).

Схвальної оцінки заслуговують наукові результати, спрямовані на удосконалення організаційних засад емісії та обігу облігацій місцевих позик (ОМП) для розвитку транспортної інфраструктури регіону, що містять визначені етапи (оцінка можливості залучення ОМП підприємствами громадського транспорту; визначення параметрів випуску ОМП та потенційних інвесторів; розміщення ОМП та виникнення у емітента боргових зобов'язань з обслуговування облігацій; обіг облігацій; погашення боргу емітентом перед інвестором у розмірі номінальної вартості ОМП) та реалізуються за допомогою фінансового механізму через взаємодію органів місцевого самоврядування, інвестора, професійного посередника та при наявності діючих елементів ринкових інститутів (біржі, депозитарію та реєстратора). Запропоновано створення департаменту з обігу ОМП при міській раді, що сприятиме підвищенню рівня довіри населення до операцій з цінними паперами, стимулюванню потенційних інвесторів до участі у ефективних проєктах, скороченню витрат органів місцевого самоврядування в процесі емісії ОМП (С. 174).

Слід позитивно відзначити удосконалену систему контролю за використанням фінансових ресурсів підприємств громадського транспорту, основою якої є взаємодія та взаємовплив суб'єктів державного, муніципального (регіонального) та внутрішнього контролю, доповнена, на відміну від існуючих, суб'єктами громадського контролю (структура у міській раді, призначена генерувати інформацію про цільове використання коштів на розвиток підприємств громадського транспорту), діяльність яких спрямована на підвищення якості послуг комунальних транспортних підприємств, усунення ними порушень та зловживань й стимулювання вирішення регіональних транспортних проблем. Впровадження такої системи контролю сприятиме підвищенню транспарентності громадської оцінки рівня виконання соціально значущих завдань місцевої владою та підпорядкованими комунальними організаціями (С. 195).

На увагу заслуговує науковий результат, пов'язаний з обґрунтуванням елементного складу механізму фінансового забезпечення підприємств громадського транспорту та здійсненням його структуризації як системи фінансових відносин, що реалізується через сукупність форм, методів та

інструментів впливу на фінансово-господарську діяльність підприємств громадського транспорту з метою ефективного формування, розподілу й використання фінансових ресурсів та виконання соціальної функції забезпечення перевезень пасажирів. На відміну від існуючих підходів до структури механізму фінансового забезпечення, розширено перелік його інструментів з врахуванням галузевої специфіки (відсоткова ставка для банківського лізингового кредиту, облігації місцевої позики, дотації, субсидії, субвенції (для компенсації пільгових контрактів), норми амортизації, пільгове оподаткування (для приватних перевізників) та обґрунтовано необхідність змішаного фінансування (державно-приватне партнерство), що відповідатиме сутності комбінованої моделі регулювання громадського транспорту на регіональному рівні (С. 65).

В контексті підвищення ефективності внутрішнього фінансування підприємств громадського транспорту авторкою був розроблений порядок формування амортизаційної політики підприємств громадського транспорту, що, на відміну від існуючого, враховує вплив на неї факторів зовнішнього і внутрішнього середовища (інвестиційна політика підприємства; темпи інфляції; склад і структура пасажирського наземного транспорту; терміни амортизації; методи нарахування амортизації) та дозволяє ідентифікувати такі її етапи (аналіз показників технічного стану об'єктів громадського транспорту; вибір ефективного методу амортизації; формування амортизаційного фонду; контроль за використанням коштів амортизаційного фонду). Очікуваними результатами впровадження ефективної амортизаційної політики є покращення технічного стану основних засобів; підвищення безпеки і якості обслуговування пасажирів; формування внутрішнього фінансового джерела відтворення транспортних засобів (С. 120).

З метою реалізації моделі змішаного фінансування авторкою проаналізовано переваги та ризики впровадження державно-приватного партнерства як передумови розвитку громадського транспорту з позиції різних суб'єктів (регіональної влади, державної влади, підприємств) та структуровано модель системи державно-приватного партнерства на регіональному рівні для підприємств громадського транспорту (мета, завдання, об'єкти, суб'єкти, джерела, механізми реалізації), використання якої сприятиме залученню приватного капіталу в розвиток транспортної інфраструктури, підвищенню якості обслуговування споживачів, формуванню інноваційної економіки (С. 155).

Таким чином, основні наукові положення, результати і висновки дисертаційної роботи Виговської О.А. мають істотну новизну, достатній ступінь обґрунтованості, достовірність яких доведена автором.

4. Практичне значення одержаних результатів

Прикладне значення результатів наукового дослідження полягає у науковій обґрунтованості та прикладній спрямованості теоретичних положень і підходів, викладених у роботі, що сприятиме поглибленню теоретико-методичних засад та удосконаленню організаційних положень щодо фінансового забезпечення розвитку підприємств громадського транспорту на регіональному рівні.

Прикладні рекомендації щодо удосконалення амортизаційної політики підприємств громадського транспорту впроваджено у діяльність КП «Житомирське трамвайно-тролейбусне управління» Житомирської міської ради (довідка № 94/23 від 30 серпня 2021 року). Матеріали дисертаційної роботи використовувалися також у навчальному процесі Державного університету «Житомирська політехніка» під час підготовки до лекційних і практичних занять навчальних дисциплін «Місцеві фінанси», «Фінанси» під час підготовки фахівців за освітніми рівнями «Бакалавр» за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування» (довідка № 44-19.06/328 від 02 лютого 2021 року).

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих наукових працях

Основні результати дослідження, викладені у дисертації, було обговорено та схвалено на засіданні кафедри фінансів і кредиту Державного університету «Житомирська політехніка».

Основні теоретичні положення і практичні результати дослідження доповідалися, обговорювалися та одержали схвальну оцінку на 12 міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях.

Основні положення і наукові результати дослідження опубліковано у 8 наукових працях загальним обсягом 6,42 ум.-друк. арк., з яких одна публікація – у періодичному науковому виданні інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва і розвитку та Європейського Союзу обсягом 0,6 ум.-друк. арк, шість – у наукових виданнях України, що зареєстровані в міжнародних наукометричних базах даних, обсягом 5,28 ум.-друк. арк., одна – в іншому виданні, обсягом 0,54 ум.-друк. арк. та 11 публікації апробаційного

характеру в інших наукових виданнях 1,39 ум.-друк. арк.; особисто автору належить 6,17 ум.-друк. арк.

Опубліковані матеріали повністю відображають зміст дисертаційної роботи, основні положення та наукову новизну дисертаційної роботи, відповідають вимогам пп. 9, 10, 11, 12 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 року (зі змінами)

6. Академічна доброчесність

Порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) в дисертації та наукових працях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертаційного дослідження Виговської О.А., не виявлено.

7. Дискусійні питання та зауваження до дисертаційної роботи

Поряд з безперечно важливими науковими здобутками, позитивною оцінкою змісту і оформлення дисертаційної роботи слід відмітити окремі зауваження та дискусійні положення, зокрема:

1. Досліджуючи транспортну регіональну систему, авторка наводить перелік передумов її розвитку, зокрема: просторова мобільність; інтегрований розвиток міст; належне фінансування галузі; ефективна регіональна політика; динаміка оновлення транспортних засобів і інфраструктури. Зміст дисертаційної роботи значно б виграв при розкритті змісту означених передумов (С. 33).

2. При уточненні структури механізму фінансового забезпечення підприємств громадського транспорту, авторка виділяє три форми фінансування (внутрішнє, зовнішнє та змішане фінансування) відповідно до ознаки класифікації за джерелами мобілізації фінансових ресурсів (рис. 1.5, с. 65 дисертаційної роботи). Водночас вважаємо, що цінність наукового дослідження підвищилась би при розгляді додаткових ознак класифікації форм фінансування (наприклад, за цілями фінансування, за правовим статусом капіталодавця щодо підприємства тощо).

3. Дисертанткою проведено аналіз динаміки вартості договорів фінансового лізингу в транспортній галузі України протягом 2015-2019 років та зроблений висновок, що у 2018 році їх вартість значно скоротилась, а у 2019 році, навпаки, збільшилась на 39,7% проти минулого року. При цьому потребує додаткового пояснення причини таких коливань як на рівні держави, так і на

рівні окремого регіону, зважаючи на те, що найбільшим споживачем лізингових послуг протягом означеного періоду виступала транспортна галузь (С. 79-80).

4. Автором обґрунтовано застосування науково-методичного підходу до оцінювання фінансового забезпечення підприємств громадського транспорту на основі таксонометричного методу та проведено кластеризацію підприємств за трьома рівнями фінансового забезпечення (високий, достатній, недостатній). Додаткового обґрунтування потребує виділення граничних меж для віднесення транспортних підприємств до одного із зазначених рівнів (С. 86).

5. З метою підвищення рівня ефективності внутрішнього фінансування діяльності підприємств громадського транспорту дисертанткою запропоновано перелік основних заходів, спрямованих на удосконалення амортизаційної політики, зокрема: розвиток технологічної структури основних засобів та покращення їх технічного стану; встановлення норм амортизаційних відрахувань, які диференціюються в залежності від політики підприємства та специфіки транспортної галузі; вибір ефективного методу нарахування амортизації; формування напрямів використання коштів амортизаційного фонду; організація внутрішнього контролю за цільовим використання коштів амортизаційного фонду (С. 120-121). На наш погляд, прикладне значення дисертаційної роботи покращилось би при імплементації запропонованих заходів на конкретному підприємстві громадського транспорту з деталізацією окремих етапів, спрямованих на реалізацію таких заходів.

6. В дисертації стверджується, що «..громадський контроль є потужним інструментом залучення громадськості до державотворчих процесів», що дозволило авторці запропонувати впровадження моделі системи громадського контролю у сфері транспорту (рис. 3.7., С. 195), суб'єктами якого є громадські ради або громадські організації. Розглянувши недоліки функціонування цих суб'єктів в якості основних контролюючих органів, потребує уточнення позиція дисертантки, якому же варіанту здійснення громадського контролю вона надає перевагу (С.196-197).

Вказані зауваження носять переважно дискусійний характер та не зменшують цінності представленої роботи, її вагомому внеску у вирішення проблеми фінансового забезпечення розвитку підприємств громадського транспорту на регіональному рівні.

8. Оформлення дисертаційної роботи

Оформлення дисертації за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим МОН України, наказ № 40 від 12 січня 2017 р. Матеріали дисертації чітко висвітлюють одержані під час дослідження науково-практичні результати.

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота Виговської Олени Анатоліївни на тему «Фінансове забезпечення розвитку підприємств громадського транспорту на регіональному рівні», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії, є завершеним самостійним дослідженням, що містить нові науково обґрунтовані теоретико-прикладні результати в сфері фінансового забезпечення громадського транспорту.

За змістовними та формальними ознаками дисертаційна робота відповідає вимогам пунктів 9, 10, 11, 12 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 року (зі змінами), а її автор – Виговська Олена Анатоліївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування» галузі знань «Управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бізнес-консалтингу
та міжнародного туризму
Таврійського державного агротехнологічного
Університету імені Дмитра Моторного

Н.В. Трусова

Підпис д.е.н. професора Н.В. Трусової засвідчую:
начальник відділу кадрів Таврійського державного
агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного

А.В. Терещенко